

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф-31.07- 05.01/053.00.1/Б/ОК16- 2023
	Екземпляр № 1	Арк 1 / 11

ЗАТВЕРДЖЕНО

Вченою радою факультету педагогічних технологій та освіти впродовж життя
31 серпня 2023 р., протокол № 11
Голова Вченої ради
Оксана ЧЕРНИШ

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ПОРІВНЯЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ»

для здобувачів вищої освіти освітнього ступеня «бакалавр»
спеціальності 053 «Психологія»
освітньо-професійна програма «Юридична психологія»
факультет педагогічних технологій та освіти впродовж життя
кафедра психології та соціального забезпечення

Схвалено на засіданні кафедри психології та соціального забезпечення
28 серпня 2023 р., протокол № 7

В. о. завідувача кафедри психології та соціального забезпечення
Марина ОКСЮТОВИЧ

Гарант освітньо-професійної програми
Андрій ПАВЛІЧЕНКО

Розробник: кандидат філософських наук, доцент кафедри психології та соціального забезпечення САБАДУХА Олексій

Житомир
2023-2024 н. р.

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф-31.07- 05.01/053.00.2/Б/ОК16- 2023
	Екземпляр № 1	Арк 2 / 11

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 4	Галузь знань: 05 «Соціальні та поведінкові науки»	Нормативна	
Модулів – 1	Спеціальність 053 «Психологія»	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 2		1-й	
Загальна кількість годин – 120		Семестр	
		2-й	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 5	Освітній рівень: «Бакалавр»	Лекції	
		32 год.	
		Практичні, семінарські	
		48 год.	
		Лабораторні	
		Самостійна робота	
40 год.			
Вид контролю: залік			

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної та індивідуальної роботи становить:

для денної форми навчання – 67% аудиторних занять, 33% самостійної та індивідуальної роботи.

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф-31.07- 05.01/053.00.2/Б/ОК16- 2023
	Екземпляр № 1	Арк 3 / 11

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою вивчення навчальної дисципліни «Порівняльна психологія» є висвітлення основних етапів виникнення становлення науки про поведінку і психіку тварин, співставленні основних форм поведінки людини й тварини з філо- та онтогенетичної точок зору.

Вивчення психологічних особливостей на тваринах, їх порівняння з особливостями людини дасть можливість майбутнім психологам підвищити професійну компетентність, усвідомити загальні та принципові відмінності у відображенні навколишнього світу, поведінки на різних рівнях філогенезу, якнайповніше розуміти передумови виникнення людської свідомості.

Завданнями вивчення навчальної дисципліни є:

- ознайомлення з виникненням, розвитком та функціонуванням психіки у тварин;
- висвітлення відображальної природи психіки;
- розкриття взаємозв'язку психіки та поведінки;
- співвідношення вродженого та набутого;
- вивчення основних закономірностей розвитку психіки в філогенезі;
- ознайомлення з передумовами виникнення та розвитку психіки людини;
- узагальнення і аналіз сучасних досягнень етологічних та зоопсихологічних досліджень.

Методологія вивчення навчальної дисципліни «Порівняльна психологія» будується на взаємозв'язку теоретичних концепцій та тих практичних навичок, яких набувають студенти за результатами лекційних, практичних занять та самостійної роботи.

Відповідно до Стандарту вищої освіти України (перший (бакалаврський) рівень, галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки, спеціальність 053 «Психологія»), змісту освітньо-професійної програми, опанування навчальної дисципліни «Порівняльна психологія» забезпечуватиме формування:

Інтегральна компетентність (ІК)

Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері психології, що передбачають застосування основних психологічних теорій та методів та характеризуються комплексністю і невизначеністю умов.

Загальні компетентності (ЗК)

ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК5. Здатність бути критичним і самокритичним.

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності (СК)

СК1. Здатність оперувати категоріально-понятійним апаратом психології

СК2. Здатність до ретроспективного аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду розуміння природи виникнення, функціонування та розвитку психічних явищ.

Програмні результати навчання (РН)

РН10. Формулювати думку логічно, доступно, дискутувати, обстоювати власну позицію, модифікувати висловлювання відповідно до культуральних особливостей співрозмовника.

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф-31.07- 05.01/053.00.2/Б/ОК16- 2023
	Екземпляр № 1	Арк 4 / 11

PH11. Складати та реалізовувати план консультативного процесу з урахуванням специфіки запиту та індивідуальних особливостей клієнта, забезпечувати ефективність власних дій.

PH13. Взаємодіяти, вступати у комунікацію, бути зрозумілим, толерантно ставитися до осіб, що мають інші культуральні чи гендерно-вікові відмінності.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Теоретичні основи порівняльної психології та загальна характеристика психічної діяльності тварин.

Тема 1. Предмет, завдання та методи дослідження порівняльної психології.

Порівняльна психологія як галузь психологічної науки. Її предмет та завдання. Поняття “психіка” і “поведінка”. Місце порівняльної психології в системі наук. Предметний зв'язок порівняльної психології з етологією, фізіологією вищої нервової діяльності. Методологічні принципи порівняльної психології. Основні методи порівняльної психології (метод лабіринту, метод обхідного шляху, диференційоване дресирування, метод проблемної клітки та ін.). Спостереження в порівняльній психології, експеримент як метод порівняльної психології тощо.

Тема 2. Історичний підхід у дослідженні основних форм поведінки тварин.

Основні напрямки науки про поведінку тварин: біхевіоризм, гештальтпсихологія, етологія, генетика поведінки. 3. Історія дослідження мислення тварин: донауковий період накопичення знань 4. Уявлення про “розум і інстинкт” тварин в роботах дослідників XVIII-XIXст.

Тема 3. Основні форми поведінки тварин.

Класифікація форм поведінки. Репродуктивна поведінка, шлюбні церемонії та піклування про потомство. Територіальна поведінка. Домінування та ієрархія. Ігрова та дослідницька поведінка. Агресивна поведінка та агресія. Угруповання, популяції та міграції тварин.

Тема 4. Інстинктивна поведінка тварин

Розвиток психіки у філогенезі. Природа і сутність психіки тварин. Вроджена і набута поведінка. Внутрішні і зовнішні фактори інстинктивної поведінки. Інстинктивна поведінка тварин. Структура інстинкту тварин.

Тема 5. Індивідуальна пам'ять і научіння тварин.

Научіння та його роль в розвитку психіки. Загальна характеристика основних типів научіння. Научіння і спілкування. Поетапне научіння засобом механізму “стимул — реакція”. Типи научіння. Латентне научіння. Імітаційне научіння. Евристичне научіння. Імпринтинг.

Тема 6. Елементарна стадія розвитку психіки тварин.

Рівні елементарної сенсорної психіки. Кінези як інстинктивна локомоція найпростіших. Пластичність і активність поведінки. Структура нервової системи та органів чуття. Механізми орієнтації в просторі.

Тема 7. Перцептивна стадія розвитку психіки тварин.

Перцептивна психіка як відображення. Нижчий рівень розвитку перцептивної психіки. Перцептивна психіка хребетних. Вищий рівень розвитку перцептивної

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф-31.07- 05.01/053.00.2/Б/ОК16- 2023
	Екземпляр № 1	Арк 5 / 11

психіки.

Тема 8. Стадія інтелекту як рівень розвитку психіки тварин.

Нижчий рівень – здатність вирішувати завдання, орієнтуючись на відносини, що існують між предметами. Добре розвинена здатність до навчання. Перенесення знову набутого досвіду в нові умови і ситуації. Вищий рівень – наявність двофазного інтелекту. Виділення в інтелектуальній діяльності особливої, орієнтовно-дослідницької фази. Пластичність навчання. Форми індивідуально-приспосовувальної діяльності. Диференційовані умовні рефлекси. Когнітивні процеси. Визначення поняття “мислення тварин”. Методика вивчення мислення тварин. Вивчення здібностей тварин до узагальнення та абстрагування. Здібність тварин до символізації.

Змістовий модуль 2. Основні властивості психічної діяльності тварин.

Тема 9. Розвиток психічної діяльності тварин в онтогенезі.

Роль генетичних аспектів у науці про поведінку. Розвиток психічної діяльності у пренатальному періоді. Пренатальний розвиток рухової активності, сенсорних можливостей та елементів спілкування. Особливості постнатального розвитку поведінки тварин. Пізнавальні аспекти раннього постнатального періоду. Ранні форми спілкування.

Тема 10. Розвиток психічної діяльності в ювенільному (ігровому) періоді.

Загальна характеристика гри у тварин. Вдосконалювання рухової активності в іграх тварин. Біологічна обумовленість маніпуляційних ігор. Формування спілкування в іграх тварин. Пізнавальна функція ігрової активності тварин.

Тема 11. Механізми поведінки тварин.

Вплив гормонів і подразників на поведінку. Конфліктна поведінка. Вплив незвичних стимулів. Звикання та сенситизація як найпростіші форми навчання. Форми навчання не пов'язані з підкріпленням. Генетична пам'ять. Філогенетичні рівні пам'яті.

Тема 12. Елементарне мислення тварин.

Мислення людини та розумова діяльність тварин. Визначення поняття мислення тварин. Експерименти з вивчення мислення тварин. Поняття про "емпіричні закони" і елементарні логічні задачі.

Тема 13. Комунікативна поведінка тварин.

"Мова" тварин та мова людини. Здатність тварин до символізації.

Навчання тварин мов-посередників.

Тема 14. Репродуктивна поведінка тварин.

Репродуктивна поведінка і статевий відбір. Фізіологічні основи статевої поведінки. Вплив гормонів і подразників на статево поведінку. Піклування про потомство у тварин і людей.

Тема 15. Організація угруповань тварин

Угруповання тварин. Територіальна поведінка. Життєвий простір. Індивідуальна дистанція. Популяції тварин. Циклічні та спонтанні міграції тварин і фактори, що регулюють міграційну активність.

Тема 16. Еволюція психіки в антропогенезі

Проблема походження свідомості. Проблема походження трудової діяльності. Предметна діяльність мавп. Передтрудова предметна діяльність мавп. Знаряддя

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф-31.07- 05.01/053.00.2/Б/ОК16- 2023
	Екземпляр № 1	Арк 6 / 11

тварин і знаряддя праці людини. Матеріальна культура та біологічні закономірності. Проблема зародження суспільних відносин і членороздільного мовлення. Демонстраційне моделювання. Мова тварин та членороздільне мовлення. Формування людської мови.

4. Структура (тематичний план) навчальної дисципліни

Змістовні модулі і теми	Кількість годин			
	усього	лекції	семінарськ	самостійна робота
Змістовий модуль 1.				
Тема 1. Предмет, завдання та методи дослідження порівняльної психології.	8	2	4	2
Тема 2. Історичний підхід у дослідженні основних форм поведінки тварин.	8	2	4	2
Тема 3. Основні форми поведінки тварин.	8	2	4	2
Тема 4. Інстинктивна поведінка тварин.	8	2	4	2
Тема 5. Індивідуальна пам'ять і научіння тварин.	8	2	4	2
Тема 6. Елементарна стадія розвитку психіки тварин.	6	2	2	2
Тема 7. Перцептивна стадія розвитку психіки тварин.	8	2	2	4
Тема 8. Стадія інтелекту як рівень розвитку психіки тварин.	8	2	2	4
Разом за змістовий модуль 1	62	16	26	20
Змістовий модуль 2.				
Тема 9. Розвиток психічної діяльності тварин в онтогенезі.	6	2	2	2
Тема 10. Розвиток психічної діяльності в ювенільному (ігровому) періоді.	6	2	2	2
Тема 11. Механізми поведінки тварин.	6	2	2	2
Тема 12. Елементарне мислення тварин.	6	2	2	2
Тема 13. Комунікативна поведінка тварин.	6	2	2	2
Тема 14. Репродуктивна поведінка тварин.	8	2	4	2
Тема 15. Організація угруповань тварин.	10	2	4	4
Тема 16. Еволюція психіки в антропогенезі.	10	2	4	4
Разом за змістовий модуль 2	58	16	22	20
УСЬОГО	120	32	48	40

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф-31.07- 05.01/053.00.2/Б/ОК16- 2023
	Екземпляр № 1	Арк 7 / 11

5. Теми практичних занять

№ теми	Назва теми заняття	Кількість годин
1	Предмет, завдання та методи дослідження порівняльної психології.	4
2	Історичний підхід у дослідженні основних форм поведінки тварин.	4
3	Основні форми поведінки тварин.	4
4	Інстинктивна поведінка тварин.	4
5	Індивідуальна пам'ять і навчання тварин.	4
6	Елементарна стадія розвитку психіки тварин.	2
7	Перцептивна стадія розвитку психіки тварин.	2
8	Стадія інтелекту як рівень розвитку психіки тварин.	2
9	Розвиток психічної діяльності тварин в онтогенезі.	2
10	Розвиток психічної діяльності в ювенільному (ігровому) періоді.	2
11	Механізми поведінки тварин.	2
12	Елементарне мислення тварин.	2
13	Комунікативна поведінка тварин.	2
14	Репродуктивна поведінка тварин.	4
15	Організація угруповань тварин.	4
16	Еволюція психіки в антропогенезі.	4
ВСЬОГО		48

6. Завдання для самостійної роботи

Основними завданнями самостійної роботи слухачів є підготовка і виконання поточних навчальних завдань, а також самостійне вивчення окремих питань навчальної дисципліни. Самостійна робота передбачає вирішення практичних завдань та підготовку навчально-наукового есе (згідно визначених вимог) за однією із запропонованих тем.

Орієнтовна тематика есе

1. Порівняльна психологія як галузь психологічної науки.
2. Методи вивчення психіки тварин і людини.
3. Найвидатніші зоопсихологи та етологи, їх внесок у розвиток порівняльної психології.
4. Внутрішні та зовнішні фактори інстинктивної поведінки.
5. Інстинктивна поведінка і навчання на різних рівнях філогенетичного розвитку.
6. Імпринтінг та його роль у житті тварин.
7. Вироблення умовного рефлексу в досліджах І. Павлова.
8. Оперантна поведінка в досліджах Б. Скінера.
9. Роль наслідування у становленні психіки.
10. Розвиток психічної діяльності у пренатальному періоді.
11. Особливості постнатального розвитку поведінки тварин.
12. Розвиток психічної діяльності в ювенільному періоді.

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф-31.07- 05.01/053.00.2/Б/ОК16- 2023
	Екземпляр № 1	Арк 8 / 11

13. Пізнавальне значення ігрової активності.
14. Основні форми поведінки тварин.
15. Різновиди мотиваційної поведінки тварин.
16. Індивідуальна пам'ять і навчання як функції головного мозку.
17. Здібність тварин до узагальнення, абстрагування та символізації.
18. Комунікативна поведінка тварин.
19. Психічне відображення і поведінка на стадії елементарної сенсорної психіки.
20. Психічне відображення і поведінка на стадії перцептивної психіки.
21. Психічне відображення і поведінка на стадії інтелекту
22. Співвідношення генетичних факторів і факторів середовища в індивідуальному розвитку поведінки.
23. Репродуктивна поведінка.
24. Піклування про потомство.
25. Територіальний принцип створення угруповань тварин.
26. Угруповання тварин, побудовані за принципом домінування.
27. Популяції тварин та їх структура. Міжпопуляційні стосунки.
28. Міграції тварин, їх класифікація.
29. Перші люди, основні етапи становлення людини.
30. Сім'я людини. Чинники виникнення сім'ї як одиниці людської спільноти.

7. Індивідуальні завдання

Метою виконання індивідуальних завдань є: закріплення, поглиблення й узагальнення знань, отриманих студентами на теоретичних і практичних заняттях.

Індивідуальна робота студентів з навчальної дисципліни «Порівняльна психологія» включає:

- вивчення та анотування додаткової літератури;
- опрацювання визначених проблемних питань та їх обговорення на практичних заняттях;
- складання есе, тощо.

8. Методи навчання

Вербальні: проблемна лекція, пояснення, розповідь, бесіда.

Наочні: спостереження, ілюстрація, демонстрація.

Пояснювально-ілюстративний: пред'явлення готової інформації викладачем та її засвоєння студентами.

Презентація, міні-лекція.

Дискусійний метод.

Метод активного навчання: проведення дидактичних ігор (ділових, рольових, імітаційних), ігрового проектування.

Ситуаційний метод.

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф-31.07- 05.01/053.00.2/Б/ОК16- 2023
	Екземпляр № 1	Арк 9 / 11

Традиційні та сучасні технології, а саме: особистісно-орієнтована, інформаційно-комп'ютерні, інтерактивні, ігрові, проблемно-орієнтовані та технології змішаного навчання. Дані технології реалізуються у формі лекцій (лекції-візуалізації, проблемні, лекції із застосуванням техніки зворотного зв'язку); семінарських занять (з використанням елементів тренінгу та коучингу; дискусій, бесіди, брейнстормінгу; рольових ігор; робота в колі, в малих групах (або парах), творчі завдання); самостійної роботи (підготовка до контрольних заходів). Використання навчального середовища Moodle та програми для організації відеоконференцій Google Meet.

9. Методи контролю

Контроль складається з поточного контролю виконання студентами самостійної роботи та модульного контролю, контролю виконання індивідуальних завдань та семестрового контролю.

Модульний контроль здійснюється шляхом перевірки графіку відвідування студентами лекційних та практичних занять та опрацювання відповідного матеріалу (у випадку пропуску занять), перевірки домашніх завдань, усного та письмового опитування і завершується написанням есе за визначеною темою.

Семестровий контроль здійснюється шляхом складання заліку.

10. Розподіл балів

Поточне тестування та самостійна робота															Сума	
Змістовий модуль №1								Змістовий модуль №2								
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11	T12	T13	T14	T15	T16	100
6	6	6	6	6	6	6	8	6	6	6	6	8	6	6	6	

Підсумковий контроль

1. Оцінювання якості засвоєння дисципліни за всіма видами навчальних занять проводиться без участі студента на підставі усіх попередніх модульних контролів, що передбачені навчальним планом шляхом визначення середньозваженого балу (округленого до сотих) результатів модульних контролів.

2. Загальна кількість балів та результати семестрового контролю доводяться до відома студента. При проведенні підсумків семестрового контролю необхідно враховувати наступне:

- у разі, якщо студент погоджується з результатом контролю, відповідна кількість балів та оцінка (за національною шкалою та шкалою ECTS) виставляються у відомість;
- у разі, якщо студент отримав від 0 до 59 балів, то у відомість за національною шкалою виставляється оцінка «незадовільно» («F» та «FX» відповідно до шкали ECTS);
- у разі, якщо студент, який отримав позитивну оцінку за результатами

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф-31.07- 05.01/053.00.2/Б/ОК16- 2023
	Екземпляр № 1	Арк 10 / 11

модульного контролю, має бажання підвищити результати семестрового контролю, то він складає залік зі всього курсу під час сесії (за розкладом), результати якого виставляються у відомість.

Шкала оцінювання

За шкалою	Екзамен	Залік	Бали
A	Відмінно	Зараховано	90-100
B	Добре	Зараховано	82-89
C			74-81
D	Задовільно	Зараховано	64-73
E			60-63
FX	Незадовільно	Не зараховано	35-59
F		Не зараховано	0-34

11. Рекомендована література

1. Губко О.Т. Основи зоопсихології. К. : Світогляд, 2018 – 190 с.
2. Ільєнко М.М. Зоологія з елементами порівняльної психології. Київ : Ліра-К, 2020. – 205 с.
3. Коляденко Н.В. Зоопсихологія та порівняльна психологія. Київ : «Персонал», 2019. – 508 с.
4. Крюкова М.А. Порівняльна психологія (зоопсихологія) (в допомогу до самостійної роботи для здобувачів вищої освіти ступеня бакалавра факультету психології, політології та соціології). Одеса: Фенікс, 2021. – 31 с.
5. Легендзевич Г.Я., Закалик Г.М. Порівняльна психологія та психофізіологія. – Львів : Львівська Політехніка, 2021. – 220 с.
6. Москалець В.П. Зоопсихологія та порівняльна психологія. Київ : Ліра- К, 2020. – 224 с.
7. Панчук Н.П. Порівняльна психологія: Навчальний посібник. - Кам'янецьПодільський: ПП «Медобори-2006», 2019. – 206 с.

Допоміжна література

1. Варій М Психологія. Навчальний посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2019. 288 с.
2. Гайс Р. Інстинкт. Перепрошивка для мозку, яка підвищить вашу продуктивність. – Київ: Yakaboo Publishing, 2021. – 288 с.
3. Максименко С.Д. Загальна психологія : навч. посіб. Київ : Центр учб. літ., 2018. – 271 с.
4. Мясоїд П. Курс загальної психології. Київ : Алерта, 2021. 496 с.
5. Сергеєнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О. П., Пасєка О. В. Загальна психологія. Навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2019. 296 с.
6. Шевченко А. Основи загальної і медичної психології, психічного здоров'я та міжособового спілкування. Підручник. Київ : Медицина, 2021. – 312 с.

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф-31.07- 05.01/053.00.2/Б/ОК16- 2023
	Екземпляр № 1	Арк 11 / 11

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. Електронна бібліотека Державного університету «Житомирська політехніка» <http://eztuir.ztu.edu.ua/>
2. Бібліотека психологічної літератури: <http://psylib.kiev.ua/>.
3. Українські підручники он-лайн: <http://pidruchniki.ws/>.
4. Психологічна бібліотека Псі-фактор: <http://psyfactor.org>.
5. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського
<http://www.nbuv.gov.ua/>.
6. Наукова бібліотека національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова: <http://hklib.npu.edu.ua/>.
7. Портал професійних психологів України «У психолога»:
<http://upsihologa.com.ua/>.